

**Ei-toivotusta toivottuun – Käyttäytymisen hallinnan
keinot varhaiskasvatuksessa**

Akseli Oinas

Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma
Kevätlukukausi 2022
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Oinas Akseli. 2022. Ei-toivotusta toivottuun – Käyttäytymisen hallinnan keinot varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 32 sivua.

Tutkimuksessa tutkittiin lapsen käyttäytymisen hallintaa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan toimintamalleja tilanteisiin, joissa lapsi toimii ei-toivotulla tavalla. Tarkoituksena on kuvata varhaiskasvattajille, millä eri tavoilla tilanteissa voi toimia. Lisäksi tarkoituksena on herättää keskustelua ja oma-kohtaista pohdintaa aiheesta sekä, miten erilaisissa tilanteissa kannattaisi toimia, jotta saavutetaan paras mahdollinen lopputulos.

Tutkimuksen kohteena ovat varhaiskasvatuksessa lapsiryhmissä työskentelevät ihmiset. Tutkimukseen osallistui yhdeksän varhaiskasvatuksessa työskentelevää henkilöä. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin Webropol-lomakkeella, jossa kuvattiin kolme esimerkki tilannetta ja vastaajia pyydettiin kertomaan, miten he toimisivat tilanteissa. Analyysimenetelmäksi valittiin aineistolähtöinen sisällönanalyysi.

Tutkimuksessa nousi esille useita käyttäytymisen hallinnan keinoja, kuten sanallinen ohjaaminen ja käytöksen huomiotta jättäminen. Jokaisessa esimerkki-tilanteessa nousi esille erilaisia tapoja reagoida lapsen ei-toivottuun käytökseen.

Aikuisten tulkinnat nousevat tutkimuksessa isoon roolin. Tämän huomaa toimintamallien eroavaisuuksissa, sillä samassa tilanteessa yksi aikuinen on valmis jättämään käytöksen huomiotta ja reagoi siihen erittäin vahvasti. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia syitä toimintamallien eroavaisuuksien taustalla.

Asiasanat: käyttäytymisen hallinta, ei-toivottu käytös, toivottu käytös

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
1 JOHDANTO	5
2 KÄYTTÄYTYMISEN HALLINTA	7
2.1 Käyttäytymisen hallinnan tapoja.....	7
2.2 Aiempia tutkimuksia.....	8
3 TOIVOTTU JA EI TOIVOTTU KÄYTTÄYTYMINEN	10
3.1 Ei toivottu käyttäytyminen.....	10
3.2 Toivottu käyttäytyminen	11
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	12
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	12
4.2 Tutkimuksen lähestymistapa	12
4.3 Tutkimukseen osallistujat.....	13
4.4 Tutkimusaineiston keruu.....	14
4.5 Aineiston analyysi	14
4.6 Eettiset ratkaisut.....	16
5 TULOKSET	17
5.1 Käyttäytymisen hallinnan tavat.....	17
5.1.1 Aamupiiri	17
5.1.2 Leikkitilanne	19
5.1.3 Ruokailu.....	20
5.2 Käytetyimmät toimintatavat	22
5.2.1 Aamupiiri	22
5.2.2 Leikkitilanne	23
5.2.3 Ruokailu.....	23

6	POHDINTA.....	24
6.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	24
6.2	Tutkimuksen arviointi.....	27
	LÄHTEET	30
	LIITTEET.....	32

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa aiheena on lapsen käyttäytymisen hallinta. Käyttäytymisen hallintaa ovat ohjauskeinot, joilla aikuinen pyrkii säätelemään lasten käytöstä (Linnove & Kivijärvi, 2011, 160). Näitä ohjauskeinoja voivat olla esimerkiksi motivointi ja seuraamukset (Linnove & Kivijärvi, 2011, 160). Tässä tutkimuksessa keskitytään nimenomaan aikuisen toimintaan ja konkreettisiin käyttäytymisen hallinnan tapoihin.

Aiemmin aihetta ovat tutkineet muun muassa Ahonen sekä Lundan väitöskirjatutkimuksissaan. Ahonen (2015) tutki aikuisen vuorovaikutustapoja haastavissa kasvatustilanteissa, tutkimuksessa hän nimesi viisi erilaista vuorovaikutustapaa. Lundan (2009) tutki aikuisen ja lapsen välistä haasteellista vuorovaikutusta. Hän pyrki kuvaamaan ja ymmärtämään lapsen ja aikuisen jännitteistä sekä vuorovaikutuksellista toimintaa päiväkodin toimintaympäristössä. Ahonen (2015) keskittyy aikuisen toimintaan ja Lundan (2009) taas aikuisen sekä lapsen toimintaan. Molemmat toteavat väitöskirjatutkimuksissaan, että aikuisen toiminnalla on suuri merkitys haasteellisten vuorovaikutus ja kasvatustilanteiden lopputuloksen kannalta (Lundan, 2009; Ahonen, 2015).

Aiheen ajankohtaisuus tuli esille omien kokemusteni kautta. Harjoitteluissa sekä työelämässä olen laittanut merkille paljon tilanteita lapsien ja kasvattajien välillä, joissa olisin itse kasvattajana toiminut eri tavalla. Erilaiset tavat ratkoa haasteellisia tai vähemmän haasteellisia vuorovaikutustilanteita lasten kanssa ovat kiinnostaneet minua opiskeluiden alusta lähtien. Aiheen tärkeys tulee hyvin esille myös Ahosen (2015) väitöskirjatutkimuksessa. Ahonen (2015) havainnoi 15 päivän aikana kolmessa päiväkodissa 186 haasteellista kasvatustilannetta aikuisen ja lapsen välillä. Tämä tarkoittaa 12 haasteellista kasvatustilannetta joka päivä. Jokaiselle kasvattajalle tulee haasteellisia kasvatustilanteita eteensä päivittäin. Puhumattakaan muista vuorovaikutustilanteista lasten kanssa, paljonko

niitä tulee eteen päivittäin? Tämän vuoksi kasvattajan on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota tapaansa toimia näissä tilanteissa. Kuten Lundan (2009) ja Ahonen (2015) totesivat kasvattajien toiminnalla olevan suuri merkitys tilanteiden lopputulokseen.

2 KÄYTTÄYTYMISEN HALLINTA

2.1 Käyttäytymisen hallinnan tapoja

Käyttäytymisen hallinta (engl. behavior management) tarkoittaa varhaiskasvatustympäristössä aikuisen kykyä tuottaa lapselle selkeä kuva toivotusta käytöksestä sekä toimintamalleja, joilla ehkäistä ei-toivottua käytöstä ja tarvittaessa kääntää ei-toivottu käytös toivotuksi (Dobbs-Oates ym., 2011, 421). Käyttäytymisen hallintaa tutkitaan usein juuri siitä näkökulmasta, miten aikuisen toiminta vaikuttaa lapsen toimintaan (Dobbs-Oates ym., 2011, 421). Ahonen (2015) kuvaa väitöskirjassaan samankaltaista toimintaa pedagogiseksi toiminnaksi ja keskittyy aikuisen toimintaan vuorovaikutustilanteissa. Ahosen (2015) mukaan varhaiskasvattajan tekemät vuorovaikutukselliset ratkaisut haastavissa kasvatuksellisissa tilanteissa osoittautuivat merkityksellisiksi kahdella tapaa. Heidän ratkaisunsa vaikuttivat merkittävästi tilanteiden etenemiseen ja ratkaisut liittyivät voimakkaasti lapsen emotionaaliseen hyvinvointiin (Ahonen, 2015, 184). Aikuisen toiminta ja tekemät valinnat ovat siis keskiössä käyttäytymisen hallinnassa ja ne vaikuttavat oleellisesti lopputulokseen eli lapsen toimintaan ja toisaalta hyvinvointiin.

Käyttäytymisen hallintaan kuuluvat esimerkiksi motivaatio- ja ohjauskeinot, joiden tarkoituksena on säädellä lasten käyttäytymistä arjen tilanteissa (Linnove & Kivijärvi, 2011, 160). Ohjauskeinoja voivat olla esimerkiksi palkkiot, jäähyt ja käskyt, näillä keinoilla pyritään luonnollisesti ohjaamaan käytöstä toivottuun suuntaan. (Linnove & Kivijärvi, 2011, 160). Aikuisen keinoja lapsen käyttäytymisen hallintaan voivat olla myös kehuminen, selkeät ohjeet sekä käytöksen huomiotta jättäminen tilanteen salliessa (Fabiano ym., 2013, 452).

Positiivinen vahvistaminen (engl. positive reinforcement) tarkoittaa, että lapselle tehdään selväksi, mikä on toivotunlaista käytöstä eli huomioidaan lapsi hänen toimiessaan oikealla tavalla (Siegler & Aamidor, 2005, 249.) Huomiointi voi olla mitä tahansa myönteistä ja mukavaa, esimerkiksi kehumista. (Siegler &

Aamidor, 2005, 249.) Toivotunlaisen käytöksen huomiointi ja positiivinen palaute vahvistavat toivotunlaista käyttäytymistä eli lapset todennäköisesti toistavat positiivista palautetta saanutta käytöstä (Karhu, 2010, 42–43). Kieltojen muuttamista ohjaavaksi palautteeksi kutsutaan myönteiseksi pedagogiikaksi, jossa tärkeässä roolissa on aikuisen puhe ja käyttäytyminen (Karhu, 2010, 42). Esimerkiksi ”Ei saa ryntäillä” muuttuu toimintaohjeeksi ”Etene rauhassa” (Karhu, 2010, 42). Edellä mainitut käyttäytymisen ohjaamisen mallit ovat nykyään enemmän esillä kuin kieltäminen ja jäähypenkin kaltaiset rangaistukset sekä muut negatiivisen sävyiset käyttäytymisen hallinnan keinot.

2.2 Aiempia tutkimuksia

Väitöskirjassaan Ahonen (2015) tutki kasvattajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta haastavissa kasvatustilanteissa, nimenomaan aikuisen toiminnan näkökulmasta. Hän löysi viisi erilaista kasvattajan toteuttamaa vuorovaikutustyyppiä: lämmin-, ristiriitainen-, tekninen, välttelevä- ja etäinen vuorovaikutus. (Ahonen, 2015, 100.)

Lämpimälle vuorovaikutukselle ominaista oli sitoutuminen vuorovaikutustilanteeseen lapsen tai lapsiryhmän kanssa sekä lasten kohtaaminen kiireettömästi hektisissäkin tilanteissa (Ahonen, 2015, 109). Ristiriitaiselle vuorovaikutukselle ominaista oli taas sitoutuneisuuden vaihtelu, esimerkiksi tilanteen alussa vuorovaikutus saattoi olla lämmintä ja loppupuolella vuorovaikutuksen laatu saattoi heikentyä selvästi. (Ahonen, 2015, 121.) Teknisessä vuorovaikutuksessa kasvattaja toimii näennäisesti pedagogisesti oikein ja tukeutuu vahvasti ennalta päättämiin suunnitelmiin sekä päiväkodin sääntöihin, jolloin lapsen tunteet ja tarpeet jäävät huomiomatta (Ahonen, 2015, 134). Välttelevässä vuorovaikutuksessa kasvattaja vältteli haastavia kasvatustilanteita, hän saattoi olla tilanteen alussa sitoutunut vuorovaikutukseen ja ennen tilanteen selviämistä poistua paikalta (Ahonen, 2015, 144). Etäinen vuorovaikutus on luonteeltaan lämpimän vastakohta, etäisessä vuorovaikutuksessa kasvattaja sivuuttaa lapsen sosiaaliset ja emotionaaliset tarpeet (Ahonen, 2015, 156). Ahosen (2015) mukaan kasvattajan

tekemät valinnat vaikuttavat suuresti lapsen toimintaan ja hyvinvointiin. Juuri edellä mainitut vuorovaikutustavat ovat näitä valintoja.

Lundan (2009) tutki väitöskirjassaan lapsen ja aikuisen toimintaa haastavissa vuorovaikutustilanteissa muun muassa positioiden kautta. Positio tarkoittaa toimijan tilannekohtaista asemaa, joka tuotetaan vuorovaikutuksessa (Lundan, 2009, 21). Sillä kuvataan toimijan yksityiskohtaisia valintoja vuorovaikutustilanteessa oman aseman suhteen (Lundan, 2009, 21). Positioita voivat olla muun muassa kuuntelija, valvoja, ei tietäjä sekä informaation etsijä (Lundan, 2009, 21). Positiot ovat siis ikään kuin vuorovaikutustilanteen rooleja. Tutkimus nosti esille, millaisia positiota lapsi ja kasvattaja ottavat vuorovaikutustilanteissa (Lundan, 2009, 127). Tärkeänä tuloksena pidettiin sitä, miten kasvattajien taitava positioiden vaihtelu vuorovaikutustilanteissa ratkaisi haastavia vuorovaikutustilanteita lapsen kanssa (Lundan, 2009, 127). Voidaan siis todeta, että kasvattajan tekemillä valinnoilla on suuri merkitys haastavien lapsen toimintaan ja käyttäytymiseen.

3 TOIVOTTU JA EI TOIVOTTU KÄYTTÄYTYMINEN

3.1 Ei toivottu käyttäytyminen

Ei toivottu käyttäytyminen on käytöstä, jota halutaan tietoisesti vähentää tai lopettaa kokonaan (Linnove & Kivijärvi, 2011, 170–171). Usein ei toivottu käyttäytyminen yhdistetään sääntöihin, kuten ”ei saa lyödä toista” tai ”ei juosta sisällä” (Ahonen, 2017, 163). Puhutaan usein myös rajojen asettamisesta, muun muassa säännöt sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi ei voi toimia haluamallaan tavalla (Ahonen, 2017, 163).

Minkälainen toiminta on sitten ei toivottua? Tämä on usein hyvin pitkälti aikuisen tai aikuisten määrittelemä asia. Mitä enemmän lapsi tarvitsee kasvattajan tukea itsesäätelytaitoihinsa, sitä enemmän hän tarvitsee aikuisen asettamia rajoja (Ahonen, 2017, 163). Aikuinen on se, joka asettaa säännöt ja on vastuussa toivotunlaisen käyttäytymisen opettamisesta lapsille (Siegler & Aamidor, 2005). Toisaalta Ahonen (2017, 163) taas toteaa, että päiväkodissa säännöt tai ennemminkin toimintaohjeet tulisi laatia yhdessä lasten kanssa. Kun lapset ovat olleet alusta asti mukana laatimassa sääntöjä, motivaatio niiden noudattamiseen on myös suurempi (Ahonen, 2017, 163). On tietysti muistettava, että lopullinen päätösvalta ja vastuu on aikuisella (Ahonen, 2017; Siegler & Aamidor, 2005). Vaikka lapset ovat prosessissa mukana on kasvattajan vastuulla viimeistellä yhdessä tuotetut säännöt lopulliseen muotoonsa (Ahonen, 2017, 163).

Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan aikuisen toimintaa, josta lapset ottavat mallia. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että he toimivat jatkuvana mallina lapsille ja he ilmentävät varhaiskasvatuksen arvoja, tapoja sekä asenteita (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, 24). Näistä lapset imevät jatkuvasti vaikutteita (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, 24).

3.2 Toivottu käyttäytyminen

Toivottu käyttäytyminen on luonnollisesti ei toivotun käyttäytymisen vastakohta. Toivottu käyttäytyminen on käytöstä, jota halutaan tietoisesti lisätä (Linnove & Kivijärvi, 2011, 171). Toivottu käyttäytyminen on toimintaa, jota halutaan nähdä kaikilta ryhmän jäseniltä eli ne koskevat lapsien lisäksi myös aikuisia (Carter & Pool, 2012, 316). Toivottu tai odotettu käyttäytyminen voidaan nähdä laajempina odotuksina toiminnalle, joita voidaan tarkentaa esimerkki toimintatapojen kautta (Carter & Pool, 2012, 316). Muun muassa omasta turvallisuudesta tai hyvinvoinnista huolehtiminen, josta esimerkkinä voi toimia ”sisällä kävellään”. (Carter & Pool, 2012, 316.) Aikuisen tulee tuoda esille nämä odotukset toiminnalle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan aikuisen roolia. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan tämän varhaiskasvatuksen arvoperustan mukaisesti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, 16). Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, joka ilmenee tavassa suhtautua itseensä ja ympäristöönsä sekä halussa toimia oikein (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, 16). Edellä mainitut asiat ovat varhaiskasvatussuunnitelman mukaan toivotunlaista käytöstä.

Kuten ei-toivotussa käyttäytymisessä myös toivotussa käyttäytymisessä aikuinen yleensä päättää, mikä on toivottua käyttäytymistä. Tässä tulee huomioida lapsen ikä sekä kehitystaso. Rajojen tarkoituksena on tukea lapsen psyykkistä ja fyysistä kehitystä siten, että lapselta odotettava käytös vastaa hänen kehitystasoaan (Ahonen, 2017, 163). Samaa käyttäytymistä ei siis voi odottaa 3-vuotiaalta ja 6-vuotiaalta lapselta. Ikä ei myöskään ole ainoa vaikuttava tekijä. Usein ylivilkaille lapsille odotukset käyttäytymisestä voivat olla liian korkeat. Monet ovat varmasti todistaneet tapahtumaa, jossa ylivilkasta lasta on sparrattu keskittymään toimintaan: ”Jos nyt oikein päätät, pystyt kuuntelemaan tunnilla hiljaa ja paikoillasi istuen!” (Ahonen, 2017, 160). Tällöin ei ole osattu ottaa huomioon, että odotus on kohtuuton kyseiselle lapselle (Ahonen, 2017, 160).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa esitetään tutkimuksen toteuttamiseen liittyvät asiat. Ensimmäisessä alaluvussa käydään läpi yleisesti tutkimuksen tavoitteita ja sen merkitystä varhaiskasvatuksessa. Seuraavassa alaluvussa kuvataan tutkimuksen lähestymistapaa tieteenfilosofisesta näkökulmasta. Seuraavissa kahdessa alaluvussa keskitytään käytännön läheisempiin asioihin eli konkreettisesti siihen, keitä tutkitaan ja kuinka tutkimusaineistoa on kerätty. Toiseksi viimeisessä alaluvussa käydään läpi aineiston analysointia ja siihen käytettäviä menetelmiä. Tämän jälkeen viimeisessä alaluvussa kerrotaan tutkimuksen eettisistä näkökulmista.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan toimintamalleja tilanteissa, joissa lapsi toimii ei-toivotulla tavalla. Tarkoituksena on avata varhaiskasvatuksessa työskenteleville tai muuten asiasta kiinnostuneille eri tapoja toimia samanlaisissa tilanteissa. Lisäksi tavoitteena on herättää keskustelua ja omakohtaista pohdintaa aiheesta ja siitä, miten tilanteissa kannattaisi toimia, jotta saataisiin paras mahdollinen lopputulos. Yksilöiden toimintamallien vertailulla saadaan toivottavasti aikaan edellä mainittua keskustelua ja pohdintaa. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten varhaiskasvatuksen henkilökunta reagoi lapsen ei-toivottuun käytökseen?
2. Löytyykö jokaisesta esimerkkitalanteesta useimmin mainittu toimintatapa?

4.2 Tutkimuksen lähestymistapa

Tutkimuksen lähestymistapa on laadullinen tutkimus. Sillä tavoitteena on kuvata, miten varhaiskasvatuksen henkilökunta toimii lapsen toimiessa ei-toivo-

tulla tavalla. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena voi olla muun muassa tietyn ilmiön kuvaaminen tai ymmärtäminen eikä esimerkiksi tilastolliset yleistykset (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 85). Nimenomaan yksittäisen kasvattajan tekemät omakohtaiset ratkaisut tietyssä tilanteessa ja niiden kuvaaminen sekä vertaaminen muiden ammattilaisten ratkaisuihin ovat tutkimuksen keskiössä. Tällä pyritään avartamaan näkemystä, miten yhdessä tilanteessa voi toimia eri tavoilla. Tämän vuoksi tarvitaan useita näkökulmia. Laadullisessa ihmistieteellisessä tutkimuksessa samasta aiheesta tai teemasta kerätään usein monia versioita (Alasuutari, 2011). Esimerkiksi TV-sarjan vastaanottoa tutkiva henkilö kerää usean haastattelun tai ryhmähaastattelun avulla eri henkilöiden ajatuksia ohjelmasta (Alasuutari, 2011.) Tällä pyritään saamaan aiheesta mahdollisimman laaja kuvaus

4.3 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseen osallistui yhdeksän (9) varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä työskentelevää henkilöä. Heitä pyydettiin vastaamaan avoimiin kysymyksiin, joissa esitettiin kuvitteellinen tilanne varhaiskasvatuksen toimintaympäristöstä. Osallistujia pyydettiin kertomaan, miten he toimisivat kyseisissä tilanteissa.

Tutkittavilta ei kysytty taustatietoja, kuten ikää, sukupuolta, työkokemusta tai koulutustaustaa. Tarkoituksena ei ollut verrata esimerkiksi miesten ja naisten tai enemmän työkokemusta omaavan ja vähemmän työkokemusta omaavan henkilön toimintamalleja. Henkilötiedot eivät olleet tutkimukselle olennaisia, joten eettisyydenkin kannalta oli tarkoituksen mukaista olla keräämättä niitä.

Heidän koulutustaustaansa ei kysytty, koska sitä ei koettu relevantiksi tekijäksi tutkimuksessa. Koulutustaustaa ei koettu relevantiksi, koska tavoitteena oli tutkia varhaiskasvatuksessa kasvattajien toimintaa lapsen tai lapsien toimiessa ei-toivotulla tavalla. Tällaisia tilanteita tulee eteen jokaiselle lapsiryhmässä työskentelevälle aikuiselle, koulutustaustasta riippumatta. Kokemus ja tieto tutkittavasta asiasta oli siis tärkein kriteeri tutkittavia valittaessa. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään muun muassa ymmärtämään ja kuvaamaan ilmi-

öitä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 85). Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkittavat tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 85). Esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajan pätevyyden vaatiminen olisi mahdollisesti rajoittanut vastaajien määrää.

4.4 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineisto kerättiin kyselylomakkeella (liite 1). Aineistonkeruu menetelmäksi valittiin kyselylomake, koska sillä on helpompi kerätä paljon vastauksia ja vastausten vertailu on helpompaa, kun aineistoa on enemmän. Kyselylomakkeessa esitettiin avoimia kysymyksiä, joissa esitettiin kolme kuvitteellista tapausta varhaiskasvatuksen toimintaympäristöstä. Tutkittavilta kysyttiin, miten he toimisivat kyseisissä tilanteissa ja halutessaan he saivat perustella, miksi toimivat kyseisellä tavalla. Aineisto kerättiin Jyväskylässä 25.2.2022 - 18.3.2022 välisenä aikana, jolloin kyselylomake oli auki. Kyselylomake lähetettiin Jyväskylän kaupungin varhaiskasvatuspalveluiden alueella toimiville päiväkotien johtajille, jotka lähettivät sen edelleen henkilökunnalleen.

4.5 Aineiston analyysi

Analyysimenetelmäksi valittiin aineistolähtöinen sisällönanalyysi, koska tutkimuksen tarkoituksena on rakentaa kuvaa, millä eri tavoilla lasten käytöstä voidaan ohjata. Aineistolähtöisessä analyysissä tarkoituksena on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 95.) Ohjaamistapoja ei ole ennalta määritelty, vaan ne rakentuvat aineiston mukaan. Ilmiöstä aiemmin kerätyllä tiedolla tai teorioilla ei pitäisi olla mitään tekemistä analyysin kanssa, kun analyysi on aineistolähtöistä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 95).

Sisällönanalyysissä tutkittavasta ilmiöstä pyritään saamaan kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 103). Tässä tutkimuksessa vastaukset voivat olla erittäin pitkiä, kun vastaaja kuvaa omaa toimintaansa tilanteessa. Tämän vuoksi aineiston pelkistäminen on tärkeää. Pelkistäminen eli

redusointi tarkoittaa, että datasta poistetaan tutkimukselle epäolennainen ja tätä ohjaa luonnollisesti vahvasti tutkimustehtävä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 109). Tämän jälkeen näitä pelkistettyjä ilmauksia voidaan alkaa yhdistämään alaluokiksi ja edelleen yläluokiksi (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 109). Tässä tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, että vastauksista etsitään toimintamalleja käytöksen ohjaamiseen, jotka ovat pelkistettyjä ilmauksia. Pelkistettyjä ilmauksia aletaan käsitteellistämään ja niistä luodaan alaluokkia sekä alaluokkia yhdistämällä yläluokkia. 'Leikki' esimerkki tilanteen yläluokan leikin ohjaaminen muodostuminen näkyy taulukossa (Taulukko 1.) Siinä näkyvät alkuperäisilmaukset, pelkistetyt ilmaukset sekä ala- ja yläluokat.

TAULUKKO 1. 'Leikki' -esimerkkitalanteen yläluokan 'Leikin ohjaaminen' muodostaminen

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
"Aikani seurattuani menen mukaan leikkiin ja ohjaan vaivihkaa leikin kulkua järkevämpään suuntaan esim. ehdottamalla, hei, tämä keksisikin, että tehdään sellainen salamaja, mistä kukaan metsän örkki ei niitä löydä."	Leikin ohjaaminen toiseen leikkiin	Leikin ohjaaminen osallistumalla	Leikin ohjaaminen
"Luodaan yhdessä lasten kanssa tyynysodalle säännöt, jotta se on turvallista."	Leikin kehittäminen lasten kanssa		
"jos homma toimii ja on hauskaa homma saa jatkua, ja saatanpa mennä itse mukaan iloitteluun."	Leikkiin liittyminen		
"Saattaisin käskää lopettamaan heittelyn, koska voi sattua vahinko."	Leikin lopettaminen	Leikin ohjaaminen ulkopuolelta	

Yläluokka leikinohjaaminen rakentuu alaluokista leikin ohjaaminen ulkopuolelta ja leikin ohjaaminen osallistumalla. Nämä alaluokat ovat muodostuneet pelkistetyistä ilmauksista, kuten leikkiin liittyminen ja leikin kehittäminen lasten

kanssa. Pelkistetyt ilmaukset on käsitteellistetty alkuperäisilmauksista. Kaikki käsitteet ovat tuotosta tutkijan suorittamasta analyysistä.

4.6 Eettiset ratkaisut

Tutkimus on täysin anonyymi eli tutkittavilta ei kerätä mitään henkilötietoja. Ratkaisu olla keräämättä henkilötietoja perustui siihen, että ne eivät ole tässä tutkimuksessa tärkeitä tietoja. Tämän tarkoituksena oli myös helpottaa vastaajien saamista tutkimukseen, kun tutkittava tiesi, että hän ei ole tunnistettavissa. Tässä ainoa haittapuoli oli se, että tutkittavat eivät vastaamisen jälkeen voineet peruuttaa osallistumisestaan tutkimukseen, koska vastaukset annettiin anonyymisti eikä vastauksia näin ollen voinut enää jäljittää. Tämä kaikki ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus oli mainittu tietosuojailmoituksessa ja kyselyn alussa varmistettiin, että vastaaja on lukenut tietosuojailmoituksen. Tutkijan velvollisuus on varmistaa, että tutkittava tietää mistä tutkimuksessa on kyse ja mihin seikkoihin hän on suostunut (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 131).

Vastausten kerääminen tapahtui Webropol-kyselyohjelmalla, josta vastaukset siirrettiin yliopiston käyttäjätunnuksella ja salasanalla suojatulle U-ase-malle asianmukaiseen ja tietoturvalliseen säilytykseen. Tutkimuksen tietojen puutteellinen ja huolimaton säilyttäminen on hyvän tieteellisen käytännön loukkaus (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 133).

Erittäin tärkeä asia tutkimuksen eettisyyden kannalta on muiden tutkijoiden työn kunnioittaminen ja heille siitä tunnustuksen antaminen (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 132). Käytännössä tämä tarkoittaa asianmukaisia ja selkeitä lähde viittauksia, erotetaan omat ja muiden tutkijoiden ajatukset sekä tulokset toisistaan. Puutteellisesti viittaaminen aiempiin tutkimustuloksiin ja muiden tutkijoiden töihin on hyvän tieteellisen käytännön loukkaus (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 133).

5 TULOKSET

Tässä osiossa avataan tutkimuksen keskeisimmät tulokset, tutkimuskysymyksittäin. Ensimmäisessä luvussa keskitytään tutkimuskysymykseen: Miten varhaiskasvatuksen henkilökunta reagoi lapsen ei-toivottuun käytökseen? Toisessa luvussa keskitytään tutkimuskysymykseen: Löytyykö jokaisesta esimerkki tilanteesta selkeästi käytetyin toimintatapa? Tuloksia käydään läpi kyselyssä esitettyjen esimerkkitalanteiden kautta. Esimerkki tilanteet olivat seuraavanlaiset:

Esimerkki 1

Olet pitämässä aamupiiriä pienryhmälle ja yksi lapsista pujahtaa läheisen pöydän alle seuraamaan aamupiiriä.

Miten toimit? Halutessasi voit perustella, miksi toimit näin?

Esimerkki 2

Kuusi lasta on majaleikissä erillisessä huoneessa. Mennessäsi katsomaan, miten leikki sujuu, huomaat lapsien ottaneen tyynyjä sekä peittoja majaleikistä ja he ovat alkaneet lyömään ja heittelemään niillä toisiaan. Kaikki vaikuttavat olevan mukana leikissä ja naureskelevat iloisesti leikin tiimellyksessä.

Miten toimit? Halutessasi voit perustella, miksi toimit näin?

Esimerkki 3

Ruokailussa pöydässäsi muutamia lapsista puhuvat keskenään kovalla äänellä ja alkavat puhumaan myös viereisen pöydän lapsille. Yksi lapsi alkaa kertomaan lasten ohjelmasta, jota katsoi eilen. Se kertoi kilpa-autoista, jotka rakastivat ajaa kilpaa radalla. Lapsi alkaa demonstroimaan, miten lujaa autot ajoivat ja kuinka siistit äänet niissä olivat. Huomaat, kuinka osa lapsista pitää käsiä korvillaan.

Miten toimit? Halutessasi voit perustella, miksi toimit näin?

5.1 Käyttäytymisen hallinnan tavat

5.1.1 Aamupiiri

Aamupiiri tilanteessa esiintyi kaksi selkeää toimintatavan yläluokkaa, jotka molemmat jakaantuivat kahteen alaluokkaan. Tämä jako näkyy aamupiiri tilanteesta tehdystä taulukosta (Taulukko 2.) Selkeyden vuoksi taulukkoon ei ole liitetty alkuperäisilmauksia eikä pelkistettyjä ilmauksia. Alkuperäisilmauksia avataan aineisto esimerkkeinä.

TAULUKKO 2. Aamupiiri tilanteen käyttäytymisen hallinnan tavat.

Alaluokka	Yläluokka
Sanallinen toiminnanohjaaminen Fyysinen toiminnanohjaaminen	Lapsen toimintaan reagoiminen
Huomiotta jättäminen → tavoite saada lapsi takaisin aamupiiriin Huomiotta jättäminen → ei tavoitteena saada lasta aamupiirille	Ei reagoida lapsen toimintaan

Ensimmäisenä yläluokkana on lapsen toimintaan reagoiminen, johon kuuluvat sanallinen- sekä fyysinen toiminnanohjaaminen. Sanallisella toiminnanohjauksesta ilmeni tässä esimerkkitalanteessa kahdella tavalla. Ensimmäinen tapa oli sanalliset toimintaohjeet lapselle, kuten eräs tutkittava vastasi: ”Pyydän hänet istumaan takaisin omalle paikalleen.” Toinen tapa oli keskustelempinen ja perusteleva tapa puhua lapselle, kuten eräs tutkittava vastasi: ”Riippuu lasten iästä, jos eskari toimii näin kerron perustelut asiallisesti miksi olemme piirissä ja miksi on tärkeää että juuri sinäkin olet ryhmän jäsenenä paikalla ja miksi.” Molemmissa vastauksissa tavoite on sama eli saada lapsi takaisin aamupiirille ja molemmissa käytetään sanallista toiminnanohjaamista. Kuitenkin lähestymistapa on hyvin erilainen.

Fyysistä toiminnanohjaamista ilmeni tässä esimerkkitalanteessa kahdella tavalla. Eräs vastaaja sanoi: ”Jos hän ei vastaa sanalliseen ohjeistukseen haen hänet takaisin omalle paikalleen tai pyydän työtoveriani (joka ei ole ohjausvastuussa sillä hetkellä) hakemaan lapsen takaisin.” Toinen tapa oli hieman vahvempi ja radikaalimpi. Yksi vastaajista sanoi: ”Kun paikalla on muita hoitajia, häiritsevän lapsen kanssa mennään muuhun tilaan ja mahdollisesti palataan piirille takaisin.” Tässä vastauksessa mielestäni pitää huomioida sana häiritsevä eli toimintatapa ei ole käytössä, jos lapsi ei selkeästi häiritse aamupiiriä. Lisäksi vastauksessa annetaan lapselle mahdollisuus palata piirille.

Lapsen käytökseen reagoimattomuuden pystyi jakamaan tavoitteen mukaan kahteen eri toimintamalliin. Ensimmäisessä toimintamallissa on tavoitteena

saada lapsi takaisin aamupiirille: ”Annan lapsen mennä ja oloen kuin en huomaisikaan tapahtumaa, jatkan aamupiirin pitämistä. Otan tarkoituksellisesti jonkun kivan leikin, jos se tilanteeseen sopii ja ilmoitan kuin vaivihkaa pöydän alle minijälle, että jos haluaa osallistua leikkiin, pitää tulla paikalleen.” Toisessa taas ei ole tarkoituksena saada lasta takaisin aamupiirille: ”Kaikki lapset toimivat aamupiirillä heidän voimavarojensa mukaisesti ja jos pylly ei pysy penkissä niin minusta on ihan sallittua mennä seuraamaan aamupiiriä vaikka sinne pöydän alle.” Tavoitteet ovat toimintatavoissa täysin toisistaan poikkeavia vaikka käyttäytymisen hallinnan tapoina ne muistuttavatkin toisiaan.

5.1.2 Leikkitilanne

Samoin kuin aamupiiri esimerkkitalanteen toimintatapojen taulukossa myös leikkitilanteessa tehdyssä taulukossa on kaksi yläluokkaa, jotka jakaantuvat kahteen ala-luokkaan. Nämä luokat näkyvät leikkitilanteesta tehdystä taulukosta (Taulukko 3.)

TAULUKKO 3. Leikintilanteen käyttäytymisen hallinnan tavat.

Alaluokka	Yläluokka
Leikin aktiivinen havainnointi	Leikin havainnointi
Leikin passiivinen havainnointi	
Leikin ohjaaminen osallistumalla	Leikin ohjaaminen
Leikin ohjaaminen ulkopuolelta	

Leikkitilanne-esimerkissä tilanne jakautui kahteen osaan, havainnointiin ja ohjaamiseen. Vastauksissa nousi esille yleensä aluksi havainnointi ja tämän jälkeen toiminta havaintojen perusteella. Havainnointi jakautuu kahteen alaluokkaan, passiivinen havainnointi ja aktiivinen havainnointi. Passiivisella havainnoinnilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa tilanteen ulkopuolelta tapahtuvaa havainnointia. Esimerkiksi eräs vastaajista sanoi: ”Ainakin haluan olla katsomassa ovelta, miten leikki tästä etenee.” Aktiivisella havainnoinnilla tarkoitetaan taas selkeää tekoa, jolla pyritään saamaan lisätietoa havainnoitavasta asiasta. Esimerkiksi eräs

vastaaja totesi: "Havainnoin onko kaikilla aidosti kivaa leikissä ja hyvä olla. Jos en ole varma, voin varmistaa lapsilta kysymällä onko kaikilla varmasti kivaa." Havainnoimisen jälkeen tarpeen mukaan ohjattiin leikkiä.

Leikin ohjaaminen jakautui kahteen alaluokkaan, leikin ohjaaminen osallistumalla ja leikin ohjaaminen ulkopuolelta. Leikin ohjaamisella ulkopuolelta tarkoitetaan ulkopuolelta annettuja ohjeita tai muuta ohjaamista. Esimerkiksi yksi vastaajista sanoi: "Jäisin seuraamaan ja ohjaisin leikkiä etäältä, jos ajatus leikissä pysyisi." Tämä on selkeästi tietyllä tavalla passiivisempi ohjaustapa kuin seuraava eli leikin ohjaaminen osallistumalla.

Leikin ohjaamisella osallistumalla tarkoitetaan sitä, että kasvattaja osallistuu, jollain tavalla leikkiin ja ohjaa leikkiä sitä kautta. Tässä käyttäytymisen hallinnan tavassa esiintyi selkeästi hieman erilaisia toteuttamistapoja. Eräs vastaaja kertoi: "Aikani seurattuani menen mukaan leikkiin ja ohjaan vaivihkaa leikin kulkua järkevämpään suuntaan esim. ehdottamalla, hei, tämä keksisikin, että tehdään sellainen salamaja, mistä kukaan metsän örkki ei niitä löydä." Tässä tarkoituksena on selkeästi ohjata leikki, johonkin toiseen leikkiin aikuisen toimesta. Kun taas eräs vastaaja sanoi: "Luodaan yhdessä lasten kanssa tyynysodalle säännöt, jotta se on turvallista." Tässä lähtökohta oli selkeästi erilainen, huomioitiin lasten mielenkiinto sekä aikuisen näkökulma eli turvallisuus ja mietittiin ratkaisu yhdessä. Yksi vastaajista oli valmis itsekin osallistumaan leikkiin: "jos homma toimii ja on hauskaa homma saa jatkua, ja saatanpa mennä itse mukaan iloitteluun." Näissä kaikissa esimerkeissä aikuinen ohjasi leikkiä osallistumalla siihen.

5.1.3 Ruokailu

Kuten aiemmissakin esimerkkitilanteissa myös ruokailutilanteessa toimintatavat jakautuivat kahteen yläluokkaan ja yläluokat kahteen alaluokkaan. Nämä näkyvät ruokailu tilanteen toimintatavoista tehdystä taulukosta (Taulukko 4.)

TAULUKKO 4. Ruokailu tilanteen käyttäytymisen hallinnan tavat.

Alaluokka	Yläluokka
Toiminnan huomiotta jättäminen Lapsen mielenkiinnon huomiointi	Yksilön huomiointi
Tunne taitoihin vetoaminen Sanallinen toiminnanohjaaminen	Ryhmän huomiointi

Ensimmäisenä yläluokkana on yksilön huomiointi eli toimintatavoissa pyritään ottamaan huomioon lapsi ja hänen mielenkiinnon kohteensa sekä tunteensa. Ensimmäisenä toimintatapana oli toiminnan huomiotta jättäminen esimerkiksi näin: "Ymmärrän lasten innostuksen asiasta. Lapsi on selvästi innoissaan näkemästään, en halua torpata tätä välittömästi. Ajattelen, että voimme hetken aikaa sietää meluisampaakin tilannetta." Tässä kasvattaja siis antaa lapsen, kertoa asiansa loppuun, joka selvästi eroava toimintatapa tässä tilanteessa. Edellä esitetty vastaus sopisi myös seuraavaan toimintatapaan eli lapsen mielenkiinnon huomiointiin. Nostetaan esiin kuitenkin toinen vastus, jossa vastaaja sanoi: "Vau, kuulostaapa hienolta, voitaisiin ruoan jälkeen ryhmätilassa ottaa autot esille ja voisitte näyttää meille, miten lujaa ne menivät. Syödäänpä nyt loppuun kaikessa rauhassa, niin sitten päästään katsomaan, miten lujaa voitais päästä ajelemaan pk:n ajokeilla." Tässäkin vastauksessa selkeästi huomioidaan lapsen mielenkiinto, vaikka muistetaan ruokarauhan tärkeys. Seuraavissa esimerkeissä lapsen mielenkiintoa ei huomioida samalla tavalla.

Toinen yläluokka tässä tilanteessa on ryhmän huomiointi, tässä toimintatavassa tavoite oli ensisijaisesti varmistaa kaikille ruokarauha. Ensimmäinen toimintatapa oli sanallinen toiminnanohjaaminen. Eräs vastaaja sanoi: "Käyn huomauttamassa kovasta äänestä ja pyydän keskustelemaan oman pöydän kanssa asiasta." Tässä esimerkissä käydään ohjeistamassa lapsia ja muistutellaan, miten ruokailutilanteessa toimitaan. Seuraavassa toimintamallissa eli tunne taitoihin

vetoamisessa otetaan erilainen lähestymistapa samaan tavoitteeseen. Yksi vastaajista sanoi: "Huomautan ystävällisesti, että huomaako lapsi toisten pitelevän jo korviaan ja että ääntä taitaa olla nyt hieman liikaa." Tässä esimerkissä vastaaja pyrkii ohjaamaan lapsen käytöstä kiinnittämällä huomion siihen, mitä lapsen toiminta saa aikaan.

5.2 Käytetyimmät toimintatavat

Toisessa tutkimuskysymyksessä pyritään selvittämään, löytyikö esimerkki tilanteista, joku selkeästi eniten käytetty käyttäytymisen hallinnan tapa. Osa vastaajista mainitsi useamman toimintatavan yhteen tilanteeseen ja tämän vuoksi toimintatapoja saattoi tulla yhteen tilanteeseen enemmän kuin yhdeksän eli yksi vastaajaa kohden.

5.2.1 Aamupiiri

Aamupiiri tilanteessa ei ollut selkeästi havaittavissa käytetyintä toimintatapaa vaan, tapoja oli kaksi. Käytöksen huomiotta jättäminen, jonka tavoitteena ei ollut saada lasta takaisin aamupiirille ja sanalliset toimintaohjeet. Huomiotta jättämisen, jonka tavoitteena ei ollut saada lasta takaisin aamupiirille mainitsi kuusi vastaajaa yhdeksästä ja sanallisen toiminnanohjaamisen mainitsi seitsemän vastaajaa yhdeksästä. Suurin osa vastaajista käytti sanallista ohjetta ensin ja tämän jälkeen, jos lapsi ei halunnut palata piirille, käytös jätettiin huomiotta. Esimerkiksi yksi vastaajista sanoi: " Yritän saada houkuteltua hänet takaisin aamupiirille mutta jos ei onnistu niin annan hänen seurata pöydän alla." Tällaisia vastauksia oli todella paljon ja tämän vuoksi sekä sanallinen toiminnanohjaaminen, että huomiotta jättäminen ilman tavoitetta saada lapsi takaisin aamupiirille olivat käytetyimmät toimintatavat.

Fyysinen toiminnanohjaaminen ja lapsen toiminnan huomiotta jättäminen, jonka tavoitteena on saada lapsi takaisin aamupiirille, saivat molemmat vain kaksi mainintaa yhdeksältä vastaajalta.

5.2.2 Leikkitalanne

Leikkitalanne-esimerkissä tilanne jakautui kahteen osaan, havainnointiin ja ohjaamiseen. Havainnoinnissa selkeästi käytetympi toimintatapa oli passiivinen havainnointi. Passiivista havainnointia käytti toimintamallina seitsemän vastaajaa yhdeksästä. Ohjaamisessa käytetympi toimintatapa oli leikin ohjaaminen ulkopuolelta. Leikin ohjaamista ulkopuolelta käytti toimintatapana kuusi vastaajaa yhdeksästä.

Leikin ohjaamista osallistumalla käytti toimintatapana vain kolme vastaajaa yhdeksästä ja aktiivista havainnointia vain kaksi vastaajaa yhdeksästä. Passiivinen havainnointi ja leikin ohjaaminen ulkopuolelta olivat siis selkeästi leikkitalanteen käytetyimmät käyttäytymisen hallinnantavat.

5.2.3 Ruokailu

Ruokailu tilanteessa selkeästi käytetyin toimintamalli oli sanallinen toiminnanohjaaminen. Sanallisessa toiminnanohjaamisessa kehoitettiin lasta laskemaan ääntä tai kertomaan asia myöhemmin. Kahdeksan vastaajaa yhdeksästä mainitsi sanallisen toiminnanohjaamisen käyttäytymisen hallinnan tapana.

Toiseksi eniten mainintoja sai lapsen mielenkiinnon huomiointi, jonka mainitsi neljä vastaajaa yhdeksästä. Tunnetaitoihin vetoamisen mainitsi kaksi vastaajaa yhdeksästä ja toiminnanhuomiotta jättämisen yksi vastaajaa yhdeksästä.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia toimintamalleja kasvattajilla on tilanteisiin, joissa lapsi toimii ei-toivotulla tavalla. Yhtenä päätuloksena voidaan pitää sitä, että toimintamalleja lapsen käyttäytymisen hallintaan oli useita erilaisia. Tämä tulos liittyi vahvasti ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Toisena päätuloksena voidaan pitää sitä, että esimerkkitalanteista pystyi havaitsemaan käytetyimmän käyttäytymisen hallinnan tavan. Tämä tulos liittyi taas vahvasti toiseen tutkimuskysymykseen. Molempiin päätelmiin syvennyttään tarkemmin tässä kappaleessa.

Ensimmäisenä päätuloksena oli, että käyttäytymisen hallinnan tapoja on useita. Samasta kasvatustilanteesta löytyy useita toimintatapoja ja toimintatapoja löytyy vieläkin enemmän, kun niitä etsitään useista kasvatustilanteesta. Tässä tutkimuksessa löydetyt toimintatavat voidaan jakaa kahteen ryhmään: 1. lapsen toimintaan reagoiminen 2. Lapsen toiminnan huomiotta jättäminen. Lapsen toimintaan reagoimiseen kuuluu: Sanallinen toiminnanohjaaminen, fyysinen toiminnanohjaaminen, leikin ohjaaminen osallistumalla, leikin ohjaaminen ulkopuolelta, tunnetaitoihin vetoaminen sekä lapsen mielenkiinnon huomiointi. Lapsen toiminnanhuomiotta jättämiseen taas kuuluu: Huomiotta jättäminen → tavoite vaikuttaa lapsen toimintaan, Huomiotta jättäminen → tavoite ei ole vaikuttaa lapsen toimintaan sekä havainnointi. Haastavissa kasvatustilanteissa havaittiin kasvattajien välillä selvästi erilaisia vuorovaikutustapoja sekä ratkaisuja, joilla pyrittiin saavuttamaan toivottu lopputulos (Ahonen 2015, Lundan 2009). Samalla tavalla tässä tutkimuksessa oli löydettävissä erilaisia tapoja ohjata lasten käyttäytymistä. Edellä oleva luettelo tässä tutkimuksessa löydetyistä toimintatavoista vastasi myös tämän tutkimuksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.

Tutkimuksen toinen päätulos oli, että vaikka esimerkkitalanteissa esiintyi erilaisia toimintatapoja. Niistä pystyi havaitsemaan käytetyimmän käyttäytymisen hallinnan tavan. Leikki- ja ruokailutilanteessa löydettiin selkeästi käytetyin

toimintatapa, mutta aamupiiritilanteessa erot eivät olleet yhtä selkeitä. Aamupiiritilanteessa kahdesta eniten mainitusta toimintatavasta toinen mainittiin vain yhden kerran enemmän aineistossa. Aineiston perusteella voidaan siis todeta, että kaikista esimerkkitalanteista löytyi käytetyin toimintatapa lasten käyttäytymisen hallintaan. Tämä on samalla vastaus toiseen tutkimuskysymykseen. Haastavia kasvatustilanteita havainnoitaessa vuorovaikutustavoista eniten esiintyi lämmintä vuorovaikutusta ja toiseksi eniten ristiriitaista vuorovaikutusta (Ahonen, 2015, 107). Etäistä vuorovaikutusta esiintyi kolmanneksi eniten ja vähiten esiintyi teknistä sekä välttelevää vuorovaikutusta (Ahonen, 2015, 107). Ahosen (2015) tutkimuksessa löytyi käytetyin vuorovaikutustapa, mutta erot ovat pienempiä kuin tässä tutkimuksessa ruokailu- ja leikkitalanteen osalta. Jos verrataan tämän tutkimuksen aamupiiritilanteen toimintatapojen jakautumista, Ahosen (2015) vuorovaikutustapojen jakautumiseen. Löytyy Ahosen (2015) väitöskirjatutkimuksesta paljon selvemmin käytetyin vuorovaikutustapa.

Mielenkiintoista tässä tutkimuksessa on pohtia, mistä vastaajien erilaiset käyttäytymisen hallinnan tavat johtuivat. Kaikki vastaajat lukivat, kuitenkin samat esimerkkitalanteet. Esimerkiksi leikki-tilanteessa, yksi vastaaja oli valmis lopettamaan leikin ja toinen oli valmis liittymään itse leikkiin. Varhaiskasvatuksessa kasvattajien tekemiin valintoihin vaikuttavat henkilökohtaiset ja yksilölliset asiat. Esimerkiksi henkilökohtainen tulkinta tilanteesta, omat arvot kasvattajana ja toisaalta pedagogiset taidot. Kasvattajien ymmärrys lapsen käytöksestä ja sen syistä vaikuttavat heidän havaintoihinsa sekä tulkintoihinsa lapsen toiminnasta (Linnove & Kivijärvi, 2011). Havainnot ja tulkinnat vaikuttavat taas suoraan kasvattajan tapaan reagoida lapsen käytökseen (Linnove & Kivijärvi, 2011, 158; Lundan, 2009, 71). Kasvattajien pedagogiseen toimintaan vaikuttavat henkilökohtaiset uskomukset ja näkemykset haastavasta käyttäytymisestä ilmiönä sekä tulkinnat lapsen käyttäytymisen syistä (Ahonen, 2015, 170). Kaikilla kasvatijat katsovat loppujen lopuksi tilanteita omien ”linssien” takaa ja edellä mainitut asiat vaikuttavat, miten he näkevät asiat tämän ”linssin” läpi.

Toinen mahdollinen syy, miksi tutkimuksessa löydettiin erilaisia käyttäytymisen hallinnan tapoja, on työyhteisön ja ympäristön vaikutus omaan toimintaan. Varhaiskasvatuksen yksiköissä toimitaan eri tavoilla ja on sovittu erilaisista toimintatavoista. Useimmissa päiväkodeissa rajojen asettaminen lähtee yksikön tai ryhmän yhdessä sopimista säännöistä (Ahonen, 2017, 163). Näillä on suuri vaikutus kasvattajan valitsemiin toimintatapoihin, sillä varhaiskasvatuksessa pitäisi ainakin ryhmien sisällä pyrkiä samankaltaisiin toimintatapoihin. Tällä pyritään siihen, että lapsillakin on selkeä kuva toivotusta ja ei-toivotusta käytöksestä. Kasvattajatiimin sitoutuminen toimia samansuuntaisesti ja johdonmukaisesti haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa, tulisi ohjata yksittäisen työntekijän toimintaa (Linnove & Kivijärvi, 2011, 155). Työyhteisö ja yksilöllisyys vaikuttavat siis molemmat kasvattajien ratkaisuihin, mutta kumpi vaikuttaa enemmän? Tämä on hyvin mielenkiintoinen kysymys ja on varmasti myös tilannekohtaista. Tässä tutkimuksessa oikeastaan kukaan vastaajista ei perustellut, miksi toimi kertomallaan tavalla. Siihen annettiin kyselyssä mahdollisuus, mutta se oli vapaaehtoista. Sen vuoksi tämän tutkimuksen perusteella ei voida todeta, miksi kasvattajat toimivat tilanteissa eri tavoilla.

Mielenkiintoinen poiminta aineistosta oli, että sanallinen toiminnanohjaaminen esiintyi vastauksissa usein ja se oli aamupiiri- ja ruokailutilanteessa käytetyin toimintatapa sekä koko tutkimuksessa useimmin mainittu käyttäytymisen hallinnan tapa. Tietyllä tavalla varmasti leikkitilanteessakin moni vastaaja käytti sanallista toiminnanohjaamista, mutta sitä ei ollut mielekästä tuoda ylä- tai alaluokaksi kyseiseen esimerkkitalanteeseen. Sillä leikkitilanteessa korostuivat erilaiset toimintamallit. Sanallisen toiminnanohjaamisen maininta näin usein käyttäytymisen hallinnan tapana johtuu varmasti siitä, että iso osa vuorovaikutuksesta käydään puhumalla, joten se on erittäin luonnollinen tapa antaa toimintaohjeita. Kieli on tärkeässä osassa lapsen kehityksessä ja oppimisessa sillä se on oppimisen kohde, mutta myös oppimisen ja opettamisen väline (Korkeamäki, 2011, 42). Ei tietysti voida väittää, että kaikki vuorovaikutus tapahtuisi puhumalla, sillä yhtäläillä ilmeet, äänenpaino ja kuvakortitkin ovat osa vuorovaikutusta. Vuorovaikutus ei rajoitu vain puheeseen vaan siihen kuuluu myös ruumiin

kieli, ilmeet sekä eleet. (Korkeamäki, 2011, 45). Vaikka vuorovaikutukseen kuuluu paljon muutakin kuin puhuttu vuorovaikutus on se silti yleensä pääasiallinen vuorovaikutuksen tapa. Tämä selittää, miksi sanallista toiminnanohjaamista esiintyi käyttäytymisen hallinnan tavoista eniten tutkimuksessa.

6.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa täytyy ensimmäiseksi nostaa esiin, että kyselylomakkeen kuvitteelliset esimerkkitalanteet ovat tutkijan tekemiä. Ne on pyritty tekemään mahdollisimman realistisiksi harjoitteluiden ja kerätyn työkokemuksen avulla. Näillä esimerkkitalanteilla on erittäin suuri merkitys saatuihin vastauksiin, koska vastaajien rakentama mielikuva tilanteesta vaikuttaa todella paljon heidän antamiin vastauksiinsa. Vastaukset taas luonnollisesti vaikuttavat tutkimustuloksiin. Tämän mahdollista vaikutusta tutkimustuloksiin ei voida sivuuttaa.

Validiteettia pohdittaessa tulee ottaa huomioon, kuinka hyvin kyselylomakkeella voidaan saada selville, mitä käyttäytymisen hallinnan keinoja kasvatattajat käyttävät. Tulee arvioida kriittisesti vastaako tutkittava kyselylomakkeeseen, mitä oikeasti tekisi kyseisessä tilanteessa vai kerrotaanko jo aiemmin mainittu oppikirja vastaus. Varmasti havainnoinnilla olisi saatu luotettavampia tuloksia aiheesta. Kuitenkin tulee huomioida, että kyseessä on kandidaatintutkielma. Onko siis realistista odottaa havainnoimalla kerättyä aineistoa? Se ei ole mahdoton toteuttaa, mutta ei myöskään ensisijainen aineiston keruu menetelmä.

Tutkittavia oli yhdeksän (9), joka on melko pieni määrä. Tällaisella määrällä tutkittavia ei voida todeta esimerkiksi, mikä on yleisesti varhaiskasvatuksessa käytetyin toimintatapa kyseisissä esimerkkitalanteissa. Yleistettävyyys ei ollut tämän tutkimuksen tavoite vaan kartoittaa erilaisia toimintatapoja lapsen käyttäytymisen ohjaamiseen. Ei varmasti voida todeta, että tutkimuksessa esitetyt toimintatavat ovat kaikki käytössä olevat. Tässä on osa niistä ja se johtuu siitä, että otanta on melko pieni. Otoksen pienuutta voidaan pitää luotettavuutta heikentävänä tekijänä.

Tutkimuksen luotettavuutta heikentävänä tekijänä voidaan nähdä myös se, että tässä tutkimuksessa olen tutkijana luonut tutkimusasetelman sekä tulkitseen tuloksia. Näin ollen vaikka pyrin tutkijana siihen, että omat ennakko ajatukseni tai taustani eivät vaikuta tulkintoihini. En voi todeta varmuudella, että näin ei tapahtuisi. Puolueettomuus nousee esiin pohdittaessa, pyrkiikö tutkija ymmärtämään tiedonantajien tietoja sellaisenaan vai suodattuuko heidän antamansa tieto tutkijan oman kehyksen läpi. Laadullisessa tutkimuksessa myönnetään, että tutkijan tausta ja aiemmat ajatukset vaikuttavat hänen tekemiinsä tulkintoihin. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 136.)

Tutkimuksen vahvuutena on se, että anonyymisti toteutettuun kyselyyn tutkittavien on ollut helpompi vastata, miten he toimisivat esimerkkitalanteissa. Tämä voi olla, jollekin haastavampaa esimerkiksi kasvotusten toteutettavassa haastattelussa tai omalla nimellä täytetyssä kyselyssä. Siinä tutkittava alkaa mahdollisesti pohtia, mitä minä tutkijana ajattelen hänen vastauksistaan. Tämän asetelman halusin poistaa anonyymien kyselyn avulla.

Luotettavuutta vahvistavana tekijänä voidaan myös se, että molempien tutkimuskysymysten tulokset saivat vahvistusta aiempien tutkimustulosten kautta. Ahonen (2015) ja Lundan (2009) havaitsivat väitöskirjoissaan erilaisia kasvattajan toimintatapoja vuorovaikutustilanteissa lasten kanssa, kuten tässä tutkimuksessa havaittiin käyttäytymisen hallinnan osalta. Ahonen (2015) havaitsi myös käytetyimmän vuorovaikutustavan haasteellisissa kasvatustilanteissa, kuten tässä tutkimuksessa havaittiin käyttäytymisen hallinnan toimintatavoissa.

Jatkotutkimusaiheena voisivat olla syyt, miksi kasvattaja toimii tietyllä tavalla. Tämä nousi tässä tutkimuksessa esiin esimerkiksi lapsen toiminnan huomiotta jättämisessä. Aamupiiri tilanteessa toiminnan huomiotta jättämisellä oli kaksi tarkoitusta, toinen oli saada lapsi pois pöydän alta ja toisessa ei ollut tätä tarkoitusta vaan hyväksyttiin lapsen toiminta. Olisi mielenkiintoista siis kuulla, miksi esimerkiksi sallitaan tai ei sallita lapsen seurata aamupiiriä pöydän alta. Jos lapsen annetaan seurata aamupiiriä pöydän alta, onko kyse yksittäisen kasvattajan pedagogisesta silmästä vai onko kyse kasvattaja tiimin yhteisesti sovi-

tuista toimintatavoista? Onko kiellettyä kyse siitä, että se häiritsee muiden lasten aamupiiriä vai onko aamupiiriä aina seurattu istumalla lattialla tai penkillä ja näin toimimme myös tulevaisuudessa? Silloin tällöin kannattaa pohtia syitä oman toiminnan taustalla.

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet – Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. PS – kustannus.
- Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Väitöskirja. Tampereen Yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere – Vastapaino.
- Carter, D & Pool, J. 2012. Appropriate Social Behavior: Teaching Expectations to Young Children. *Early Childhood Education Journal*. Vol. 40, 315–321.
- Dobbs-Oates, J; Kaderavek, J-N; Guo, Y & Justice, L-M. 2011. Effective behavior management in preschool classrooms and children's task orientation: Enhancing emergent literacy and language development. *Early Childhood Research Quarterly*. Vol. 26, Issue 4, 420-429.
- Fabiano, G-A; Vujnovic, R-K; Waschbusch, D-A; Yu, J; Mashtare, T; Pariseau, M-E; Pelham, W-E; Parham, B-R & Smalls, K-J. 2013. A comparison of workshop training versus intensive, experiential training for improving behavior support skills in early educators. *Early Childhood Research Quarterly*. Volume 28, Issue 2, 450-460.
- Karhu, A. 2010. Check in, check out! : käyttäytymisen tehostettua tukea lähikoulussa. Väitöskirja. Jyväskylän Yliopisto. Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta
- Korkeamäki, R-L. 2011. Kieli ja vuorovaikutus oppimisympäristöissä. Teoksessa Nurmilaakso, M & Välimäki, A-L (toim.), *Lapsi ja kieli – Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Linnove, T & Kivijärvi, T. 2011. Osaamisen kasvattaminen – Ongelmista onnistumisiin KasKas- ryhmässä. Teoksessa Aro, T & Laakso, M-J (toim.), Taa-perosta taitavaksi toimijaksi – Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Niilo Mäki instituutti.

Lundan, A. 2009. Kutsu dialogisuuteen. Diskurssianalyttinen tapaustutkimus kasvattajan ja lapsen haasteellisesta vuorovaikutuksesta päiväkodissa. Väitöskirja. Tampereen Yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.

Opetushallitus. 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Salminen, J. 2017. Kasvattaja lasten kehityksen ja oppimisen tukijana. Teoksessa Koivula, M; Siippainen, A & Eerola-Pennanen, P (toim.), Valloittava varhaiskasvatus – Oppimista osallisuutta ja hyvinvointia (s. 163–176). Tampere vastapaino.

Sigler, E & Aamidor, S. 2005. From Positive Reinforcement to Positive Behaviors: An Everyday Guide for the Practitioner. *Early Childhood Education Journal*. Vol. 32, No. 4, 249-253.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake:

1. Olen tutustunut tietosuojalomakkeeseen ja vahvistan suostumukseni osallistua tutkimukseen.
Miten toimit? Halutessasi voit perustella, miksi toimit näin?
2. Olet pitämässä aamupiiriä pienryhmälle ja yksi lapsista pujahtaa läheisen pöydän alle seuraamaan aamupiiriä.
Miten toimit? Halutessasi voit perustella, miksi toimit näin?
3. Kuusi lasta on majaleikissä erillisessä huoneessa. Mennessäsi katsomaan, miten leikki sujuu, huomaat lapsien ottaneen tyyntyä sekä peittoja majaleikistä ja he ovat alkaneet lyömään ja heittelemään niillä toisiaan. Kaikki vaikuttavat olevan mukana leikissä ja naureskelevat iloisesti leikin tiimelyksessä.
Miten toimit? Halutessasi voit perustella, miksi toimit näin?
4. Ruokailussa pöydässäsi muutamat lapsista puhuvat keskenään kovalla äänellä ja alkavat puhumaan myös viereisen pöydän lapsille. Yksi lapsi alkaa kertomaan lasten ohjelmasta, jota katsoi eilen. Se kertoi kilpa-autoista, jotka rakastivat ajaa kilpaa radalla. Lapsi alkaa demonstroimaan, miten lujaa autot ajoivat ja kuinka siistit äänet niissä olivat. Huomaat, kuinka osa lapsista pitää käsiä korvillaan.
Miten toimit? Halutessasi voit perustella, miksi toimit näin?